

Borges: „Já, Žid“

Anna Housková

Univerzita Karlova

BORGES: „I, A JEW“

The article focuses on Borges's texts on anti-semitism and on his story „The Secret Miracle“. Borges's texts from the 1930s and 1940s, starting with the statement „I, the Jew“ (1934), go beyond the immediate reaction to the political situation in Argentina. Borges sees the Jewish tradition (including its hermeneutic method of the kabbalah) as embodiment of the principle of diversity, contrasting with the dangerous mentality of the admirers of nazism.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Borges a židovská kultura — antisemitismus — nacismus v Argentině — „Tajný zázrak“

Borges and Jewish culture — anti-semitism — nazism in Argentina — „The Secret Miracle“

Borgesův vztah k židovské kultuře je nekonečné téma: jeho obdiv k „národu Knihy“, ke kabale a šifře v každému písmeni („Alef“), jeho zájem o židovské myslitele jako Gershom Scholem či Martin Buber, jehož byl v Argentině prvním překladatelem, a o jejich argentinské souputníky (Rafael Cansinos Assens, Carlos M. Grünberg). Zaměřím se na jeden aspekt, na Borgesovy texty k argentinskému antisemitismu. Ve třicátých letech toto téma Borges nastoloval, počátkem čtyřicátých let už bylo nevyhnutelné. Články a některé povídky v této době nejjasněji dokládají, že jen zdánlivě psal Borges „mimo kontext“.¹

„JÁ, ŽID“

Zmínka o antisemitismu se objevila už v Borgesově prvotině *Vroucnost Buenos Aires* (1923), v závěru básně „Judería“: „A sílí křesťanský dav s pogromem v pěstích.“² Sérii pozdějších článků zahájil v roce 1934 text „Já, Žid“, v letech 1937–1945 následovalo šest

1 Viz Balderston 1996.

2 „Y arrecia la muchedumbre cristiana con un pogrom en los puños.“ (Překlady citátů AH) Báseň, napsaná patrně roku 1920, má v dalších vydáních Borgesovy poezie (1943, 1954) změněný název „Judengasse“; do *Obras completas* ji autor nezařadil. Viz Hernaiz 2014.

článků v časopise *Sur*,³ článek „Definice germanofila“ (*El Hogar*, 1940), k antisemitismu se vztahuje i předmluva ke Grünbergově sbírce *Umění židovské* (1940).

Stručně ke kontextu: v Argentíně byla silná imigrace Židů od půli 19. století a zároveň sem byl z Evropy importován nacionalismus a sama idea národa. V samostatné Argentinské republice, vzniklé dříve než národ, prosazoval jednotu země a její modernizaci v esejistických spisech D. F. Sarmiento; ve funkci prezidenta (1868–1874) pak realizoval svou myšlenku posílit civilizační pokrok evropskými přistěhovalci. V následujících generacích stoupců pozitivismu došlo i na rasistický pohled inspirovaný sociálním darwinismem (C. O. Bunge). Antisemitismus pozvolna narůstal, výbušně propukl v Buenos Aires v lednu 1919 v krutém pogromu, k němuž došlo během potlačování dělnického hnutí v metalurgické továrně (tzv. Tragický týden). Ve třicátých letech, v době konzervativních vlád, Argentina, dříve otevřená masovému přílivu přistěhovalců, imigraci obecně brzdila a židovskou zvláště.⁴ V reakci na rostoucí antisemitismus vznikaly výbory jako „Comité contra el Antisemitismo y el Racismo“, jehož byl Borges poradcem.⁵ Tragické bylo v letech 1937–1942 odmítání lodí židovských uprchlíků v buenosaireském přístavu. Celkovou situaci shrnuje Leonardo Senkman: „Židovská otázka je během třicátých let rozvíjena a prohlubována nacionalistickými katolickými a populistickými skupinami, až se v ideologické atmosféře a beztrestnosti za druhé světové války podařilo antisemitismus naturalizovat.“⁶

Proti proudu sympatií k německému nacismu se důsledně stavěl časopis *Sur*, založený 1931 Victorií Ocampo, k jehož okruhu Borges od počátku patřil. Tato stráž je součástí celkové pozice časopisu na straně demokracie, pokroku, modernizace země proti konzervativnímu nacionalismu a diktatuře — ve vyhrocených časech se posiluje pól „civilizace“ proti „barbarství“, v již klasické antinomii formulované Sarmientem. Jorge Luis Borges v tom se skupinou *Sur* osobitě souzní. Osobitý je ve třech věcech: ve složitém podloží své reflexe této antinomie, v literárním ironickém stylu a v hlubším zájmu o židovství. A také v časném odsouzení antisemitismu.

Už v dubnu 1934 Borges do nenávislné atmosféry vystoupil s gestem „Já, Žid“. Statečně a s ironií reagoval na nařčení v nacionalistickém časopise *Crisol*, že tají svůj židovský původ. Borgesův text vyšel v *Megáfono* — též časopise, který nedlouho předtím, v srpnu 1933, uveřejnil anketu o mladém Borgesovi jako o význačném a vliv-

3 „Una pedagogía del odio“ (5/1937), „Letras alemanas: una exposición afligente“ (10/1938), „Ensayo de imparcialidad“ (10/1939), „1941“ (12/1941), „Anotación al 23 de agosto de 1944“ (10/1944, v r. 1952 zařazeno do knihy *Otras inquisiciones*), „Nota sobre la paz“ (7/1945). V *Sur* vyšly počátkem čtyřicátých let také povídky „El milagro secreto“ (2/1943), „Deutsches requiem“ (2/1946) a další povídky s narážkami na nacismus, knižně pak vydané ve *Ficciones* (1944).

4 V letech 1933–1945 přišlo do Argentiny 25 000 Židů, včetně nelegálních příchozích až 40 000, což byl v dějinách Argentiny „extrémně nízký počet“. Situace se nezlepšila ani po válce: 1945–1949 přišlo 600 000 imigrantů, z toho necelých tisíc pět set Židů. Naopak se Argentina stala útočištěm pro nacistické důstojníky a italské fašisty. Viz Gómez 2004, s. 24–27.

5 Gómez 2004, s. 94.

6 Kahan 2006, s. 199. L. Senkman se celoživotně věnuje dějinám i současnosti Židů v Argentíně (mj. v knihách *La identidad judía en la literatura Argentina*, 1983, *El antisemitismo en Argentina*, 1989).

ném spisovateli (řadu let předtím, než začal psát povídky, jimiž se proslaví v zahraničí). Někteří respondenti ankety jej kritizovali, že se obrací zády k argentinským tématům, že zvolil zvláštní jazyk a píše „protiargentinskou prózu“.⁷

Tón článku „Já, Žid“ není bojovný, ostrost spočívá v jeho smyslu a kontextu:

Kdo si někdy nehrál s předky, s prehistorií svého rodu a své krve? Já to dělám častokrát, a často mi nebylo proti mysli považovat se za Žida. Jde o lenošivou hypotézu, sedavé a střídme dobrodružství, jež nikomu neškodí — dokonce ani pověsti Izraele, neboť mé židovství bylo beze slov, jako písně Mendelsohnovy. *Crisol* v lednovém čísle 30 chtěl zalichotit oné retrospektivní naději a mluví o mém „židovském původu, zlomyslně utajovaném“. (To participium a adverbium mě okouzluje).⁸

Borges objevil údaj, že v první půli 19. století byla většina příjmení v Buenos Aires hebrejsko-portugalského původu, mezi nimi i jeho příjmení z matčiny strany: Acevedo, Jorge Luis Borges Acevedo. Což je ale „jediný doklad mých židovských ambicí, až do tvrzení v *Crisol*“. Dál pátral marně: „Dvě stě let a nenatrefil jsem na Izraelce, dvě stě let a onen předek se mi vyhýbá.“ Od mírné sebeironie přejde k ironizaci absurdity antisemitismu: „naši inkvizitoři hledají Hebrejce“ a nikdy Féničany, Huny, Vandaly...⁹

DVOJZNAČNÁ PERIFERIE

V prvním ze série článků o nacismu pro *Sur* „Pedagogika nenávisti“ (1937) vyjádřil Borges pobouření nad německou knížkou pro děti, jejíž texty a obrázky využívaly rasistická klíše o Židech. Věnoval jí v téže době i poznámku v časopise *El Hogar*: „Jejím záměrem je zasvětit školní děti do povinností a nevyčerpatelných rozkoší antisemitismu.“ Končí citátem: „Němec kráčí, Žid se plouží.“¹⁰ Mohla by se zdát až přehnaná taková pozornost jedné pokleslé knížce kolující kdesi v Bavorsku, ale je příznačná: právě zneužití textu a právě antisemitské téma jsou pro Borgese podstatné indikátory degradace celé německé civilizace, která svou národní identitu korumpuje lží a nenávisť. Deformace textů byla klíčovým indikátorem nacismu i v následujícím článku pro *Sur* o „velmi germánských“ *Dějinách německé literatury*, které vyloučily židovské spisovatele a zařadily Hitlera a Goebbelse („Německá literatura: žalostný přehled“, 1938).

Pokleslost německého nacismu se v Argentině stává pokleslostí na druhou. Jednoznačně to Borges formuloval v předmluvě ke knize veršů Carlose M. Grünberga *Umění židovské v roce 1940*:

Navzdory šibenici a oprátce, navzdory inkvizičnímu upalování a nacistickému střílení, navzdory zločinům, jež nahromadila staletá píle, antisemitismus nepřestává být směšný. V Buenos Aires je ještě směšnější než v Berlíně.

7 Siskind 2007, s. 76.

8 Borges 1934.

9 Borges 1934.

10 Borges 1990, s. 136–137.

V Německu, jehož literární jazyk se zakládá na překladu hebrejských textů pořízeném Lutherem, Hitler pouze rozdráždil již dříve existující nenávisť; argentinský antisemitismus je zbrklá faksimile, která ignoruje etnické a historické souvislosti.¹¹

Klíčové jsou opět texty: předmluva je psána na úvod ke knize a za základ kultury označuje texty, jež zde (u Borgese vždy) zahrnují různé tradice: propojení německého jazyka s hebrejskými (biblickými) texty. Vnitřní diverzita tradic zakládá evropskou a americkou kulturu, právě texty ji uchovávají a naopak ignoranti ji barbarsky ničí.

Podobně v „Definici germanofila“ (1940) a v dalších esejích Borgese zajímá odvozenost periferní kultury: iracionalita nacismu ztrácí v Argentině ideologickou jednotu, je dvojnásob iracionální, nekoherentní směsí. „Germanofil“ je ironické označení pro člověka, který „Německo dokonale nezná“,¹² přičemž chce z Argentiny vypudit lidi, kteří mají příjmení i jazyk (jidiš) německého původu. „Vždy zjistím, že ten člověk, s nímž mluvím, zbožňuje Hitlera nikoli navzdory bombám a drtivým invazím a křivým přísahám, ale právě pro tyto zvyky a tyto nástroje. Má radost ze zla, z krutosti.“¹³

Odvar nacismu nemá logiku, „germanofilové“ snadno otočí a radují se při osvobození Paříže, jak to Borges rozvádí v „Poznámce k 23. srpnu 1944“. Celé jejich přesvědčení je rozporné: „jsou antisemité, ale vyznávají náboženství židovského původu“,¹⁴ atd. Přejaté myšlenky nemají celistvý smysl. Přejatý nacistický fanatismus se jeví jako fraška, ale tím se ukáže absurdnost každého fanatismu.

Nápodobna nacismu devastuje země na periferii více nebo jinak než v původní zemi — vede ke kulturnímu a mravnímu úpadku:

Snadno se dá ověřit, že bezprostředním (ba okamžitým) účinkem této vytoužené války bylo udušení či vymýcení všech intelektuálních procesů. Nemluvím o Evropě, kde naštěstí přetrvává George Bernard Shaw; myslím na strategy a obdivovatele, které mi neúnavná náhoda dopřává v ulicích a v domech Buenos Aires. [...] Je možné, že by německá porážka znamenala zkázu Německa; je nepopíratelné, že jeho vítězství by znamenalo zkázu a pád do ubohosti světa.¹⁵

Na druhé straně má periferie západní civilizace i výhodu: z „okraje“ je možno hledět na přicházející nacistickou ideologii s distancí; a uvidět iracionalitu, nenávisť, zlo jako její univerzální jádro. Z argentinské dálky, uprostřed místního antisemitského odvaru byl Borges nebezpečím pádu západní civilizace jasně zřetelně zděšen. Zároveň (zvláště, když se obrovitý postup nacistické světovlády začínal hroutit) si je vědom jejích tisíciletých základů:

... pro Evropany a Američany existuje možný řád — jediný možný řád: ten, který se kdysi nazýval Řím a kterému se teď říká západní kultura. Být nacistou

11 Borges 2012b, s. 107–108.

12 Borges 1990, s. 336.

13 Borges 1990, s. 337.

14 Borges 2011, s. 183.

15 Borges 1939.

(hrát si na energické barbarství, hrát si na Vikinga, Tatara, dobyvatele z 16. století, gauča, rudocha) je v posledku mentální a morální nemožnost. Nacismus trpí nereálností jako Eriugeneovo peklo. Je neobyvatelný, lidé pro něj mohou jediné umírat, lhát, zabíjet a krvácet.¹⁶

PRINCIP RŮZNOSTI

Zde a v dalších zmíněných textech Borges protiřečí vlastní dřívější zálibě v tématu barbarství a kloní se k pólu civilizace. Svůj význam v tom jistě má situační kontext, jak už jsem zmínila: k podobnému důrazu na civilizaci proti barbarství dochází v hispanoamerických zemích právě v čase válek či vojenských převratů, v obhajobě demokracie proti diktatuře. Právě v této době Borges nejvíce cítil potřebu moderního racionálního řádu — kdežto po válce, po nástupu peronismu tuto víru v modernizaci ztratí.

Ale hlavně koncepce argentinské kultury jako „civilizace a barbarství“, koexistence moderního města a vnitrozemí, pokroku a místní tradice nebyla černobílým protikladem ani u jejího zakladatele Dominga F. Sarmienta. U Borgese se dvojnásobnost prohloubila. Možná šlo o proměny jeho díla během času, v němž různou měrou pulzovalo autorovo zaujetí argentinskými mýty (s kultem zabijácké statečnosti); jak poznamenal Antonio Gómez, Jorge Luis Borges je „mnohočetný spisovatel, jenž zahrnuje různé spisovatele“.¹⁷ Ovšem je tu myslím i něco hlubšího, společný vzorec koexistence různých kultur, které se vzájemně přitahují, ať jezdcé zláká město, nebo evropská žena zůstane žít u Indiánů („Příběh o válečníkovi a příběh o zajatce“). Obojí ke kultuře patří, tvoří součást její diverzity, stejně jako argentinství gaučové a rváči z předměstí. Jejich záliba v násilí je součástí „našeho ubohého individualismu“; a individuálními figurami jsou i piráti a zabijáci v *Obecných dějinách hanebnosti*, spřízněných s estetikou symbolistů.¹⁸ Kdežto zásadně jinou povahu má pro Borgese zlo založené na nacistické ideologii: není růzností kultury, nýbrž hrozbou její devastace. V tomto smyslu se dá u Borgese mluvit o transcendenci zla.¹⁹ Nacismus je lživou destrukcí identity, na „energické barbarství“ si hraje. Pro nejistou existenci kultury mají spisovatelé na okraji západní civilizace zvláště ostrý smysl.

Pravý opak fascinuje Borgese na židovské tradici: reprezentuje sám princip různosti. V západní kultuře vyniká, aniž ji poutá oddanost, vnáší do ní něco nového.²⁰ Dala by se hledat určitá paralela s Kafkovou úvahou o malých literaturách (židovské v Polsku, české): přijímání všeho cizího a zároveň víra v literaturu, kdy „literatura není tolik záležitostí literárních dějin jako záležitostí národa“.²¹ Texty, mnohoznačné

16 Borges 2011, s. 185.

17 Gómez 2004, s. 89. Borgesovým složitým a někdy rozporným intelektuálním životem autor vysvětluje i proměny jeho politických postojů.

18 Borges v knize *Historia universal de la infamia* vycházel z Marcela Schwoba, *Vies imaginaires* (1896).

19 Gómez (2004, s. 26) ji konfrontuje s „banalitou zla“ H. Arendtové.

20 Borges 2012a, s. 303.

21 Kafka 1997, s. 186.

a implikující různé tradice, mají bytostný význam pro zachování kultury. A stejně osudový význam mají osobně pro Kafku, pro Borgese.

Židovská kultura ztělesňuje inteligenci a pro Borgese symbolizuje i jeho vlastní intelektuální pozici. Intelligence znamená otevřenost vůči různým možným pohledům. Kabala Borgese zaujala pro své hermeneutické postupy, nekonečné možnosti zkoumání Písma jakožto absolutního textu.²²

SKUTEČNOST A FIKCE: „TAJNÝ ZÁZRAK“

Povídka „Tajný zázrak“ vyšla v časopise *Sur* v únoru 1943 a rok napsání u ní autor uvádí i v knižních vydáních. V úvodní scéně se spisovatel Jaromír Hladík ve svém bytě v pražské Celetné ulici ve snu účastní šachové partie, kterou po staletí hrají dva zneprátené rody; probudí se ráno 15. března 1939: „Svítilo. Obrněný předvoj armády Třetí říše vstupoval do Prahy.“²³ Až na malou časovou nepřesnost — německé armádní jednotky dorazily do Prahy až za světla kolem deváté — jsou historické reálie přesné, včetně údaje o knihovně v Klementinu (byť ji autor význačně monografie o Borgesovi pokládal za fiktivní²⁴).

Ty dva nepřátelské rody se dají chápat jako židovský národ Knihy proti německému národu zbraní, střetání kultury a násilí, Borgesovo oblíbení téma „armas y letras“.²⁵

Jaromír Hladík²⁶ je krátce poté udán pro svůj židovský původ (tak jako byl nařčen Borges), čeká v nacistických kasárnách na popravu a v poslední minutě v „tajném zázraku“, zašifrovaném na stránce jedné knihy v Klementinu, od Boha dostane rok na dopsání svého dramatu; po jeho dokončení dopadne popravčí kulka.

Pušky proti spisovateli realizují ono „vymýcení všech intelektuálních procesů“, ba více: anticipují „konečné řešení“ pro židovský národ v době, kdy ještě nebylo známo. Literatura tak předčí skutečnost.

A naopak realita předčí fikci: v glose „1941“ Borges předkládá paradox, že záměr Německa dobýt a podmanit si „všechny země atlasu“ působí směšně, „trpí bídou imaginace, velikášstvím, tupou věrohodností. [...] Bohužel realita postrádá literární zábrany.“²⁷

Podobně řeší vztah literatury a reality závěr povídky „Tlön, Uqbar, Orbis Tertius“ (1940). Fikce planety Tlön, existující jen v encyklopedii, se šíří světem a překrývá skutečnost: „Takřka vzápětí se na mnoha úsecích realita dala na ústup. Popravdě ře-

22 Viz Borges, „Obrana kabaly“, 2012a, s. 189–194.

23 Borges 2009, s. 155.

24 Alazraki 1983, s. 369.

25 Viz Alazraki 1983, s. 356

26 Borges možná narazil v *Encyklopedia Britannica* (1910) na jméno málo známého českého spisovatele Václava Hladíka (1868–1913). Jaromír (jméno tak málo židovské) se vyskytuje jako vedlejší postava v Borgesově oblíbeném *Golemovi* G. Meyrinka. Viz Balderston 1996, s. 94–96. V Celetné ulici Franz Kafka bydlel, v č. 2 v roce 1888–1889, v č. 3 v letech 1896–1907. Viz Siebenschein 1947, s. 61.

27 Borges, „1941“. Cit podle: Gómez, 2004, s. 106–107.

čeno toužila, aby se mohla dát na ústup. V posledních deseti letech postaći jakákoliv symetričnost budící zdání řádu — dialektický materialismus, antisemitismus, nacismus — aby lidé byli jako u vytržení.“²⁸

Na politice — stejně jako na filosofii — Borges nejvíc zajímá proměna skutečností a idejí ve fikci. A naopak. Borgesovy eseje a povídky mají svůj spodní literární význam („tajný děj“) a zároveň se dotýkají s realitou mimo text. Skutečnost a texty se vzájemně mísí. Rušit hranici mezi realitou a literaturou (či realitou a snem, což je pro něho totéž) bylo Borgesovým tématem a touhou. Nacisty odsouzený Žid Jaromír Hladík zažívá prostoupení skutečnosti (v historickém čase) a literární tvorby v zázračném zastavení času a sám Borgesův text je konkrétním datem 15. 3. 1939, u něho velmi neobvyklým, napojen na mimoliterární osud Židů a osud Evropy, začínající toho dne v Praze.

LITERATURA

- Alazraki, Jaime. *La prosa narrativa de Jorges Luis Borges*. Madrid: Gredos, 19833.
- Balderston, Daniel. *¿Fuera de contexto? Referencialidad histórica y expresión de la realidad en Borges*. Buenos Aires: Beatriz Viterbo Editora, 1996.
- Borges, Jorge Luis. „Yo, judío“. *Megáfono*, 3, abril 1934, n. 12. [online]. [cit. 2017-12-29]. Dostupné z: <<https://elcomandante.wordpress.com/2007/06/24/yo-judio-una-respuesta-genial-de-borges-al-antisemitismo>>.
- Borges, Jorge Luis. „Ensayo de imparcialidad“. *Sur*, octubre 1939, n. 61. [online]. [cit. 2017-12-30]. Dostupné z: <<https://www.poeticous.com/borges/la-guerra-ensayo-de-imparcialidad?al=t&locale=es>>.
- Borges, Jorge Luis. „Definición de germanófilo“ (*El Hogar*, 13. 12. 1940). In *Textos cautivos: Ensayos y reseñas en „El Hogar“ (1936–1939)*. Barcelona: Tusquets, 19902, s. 335–338.
- Borges, Jorge Luis. „Trau keinen jud bei seinen eid, de Elvira Bauer“ (*El Hogar*, 28. 5. 1937). In *Textos cautivos: Ensayos y reseñas en „El Hogar“ (1936–1939)*. Barcelona: Tusquets, 19902, s. 136–137.
- Borges, Jorge Luis. „Una pedagogía del odio“. *Sur*, mayo 1937, n. 32. Dostupné z: <<http://borgestodoelanio.blogspot.cz/2017/02/jorge-luis-borges-una-pedagogia-del-odio.html>>.
- Borges, Jorge Luis. „Poznámka k 23. srpnu 1944“. Přel. Mariana Machová. Další pátrání. *Spisy III*. Praha: Argo, 2011.
- Borges, Jorge Luis. „Tajný zázrak“. Přel. Kamil Uhlíř. *Fikce. Spisy I*. Praha: Argo, 2009.
- Borges, Jorge Luis. „Obrana Kabaly“, „Argentinský spisovatel a tradice“. Přel. Anna Tkáčová. *Diskuse. Spisy IV*. Praha: Argo, 2012 (a).
- Borges, Jorge Luis. „Carlos M. Grünberg: Umění židovské“. Přel. Anna Housková. Předmluvy s předmlouvou předmluv. *Spisy V*. Praha: Argo, 2012 (b).
- Gómez López-Quifiones, Antonio. *Borges y el nazismo: Sur (1937–1946)*. Granada: Universidad de Granada, 2004.
- Hernaiz, Sebastian. „Judería: de la denuncia al borronero“. *Variaciones Borges*, 2014, n. 38, s. 3–28.
- Kafka, Franz. *Deníky 1909–1912*. Přel. Josef Čermák. Praha: Nakl. Franze Kafky, 1997.
- Kahan, Emmanuel et al. „Entrevista a Leonardo Senkman“. *Sociohistórica*, 2006, n. 19–20. [online]. [cit. 2017-12-30]. Dostupné z: <<http://www.sociohistorica.fahce.unlp.edu.ar/issue/view/n19-20>>.

28 Borges 2009, s. 34.

Louis, Annick. „Borges y el nazismo“. *Variaciones Borges*, 1997, n. 4, s. 117–136.

Siebenschein, Hugo et al. *Franz Kafka a Praha*. Praha: Vladimír Žikeš, 1947.

Siskind, Mariano. „El cosmopolitismo como problema político: Borges y el desafío de la modernidad“. *Variaciones Borges*, 2007, n. 24, s. 75–92.

Anna Housková (* 1948) je profesorka hispánských literatur na Filozofické fakultě UK. Zaměřuje se na hispanoamerickou literaturu, zejména na žánr eseje, mj. v knize *Visión de Hispanoamérica. Paisaje, utopía, quijotismo en el ensayo y en la novela*.

E-mail: anna.houskova@ff.cuni.cz

Tato práce vznikla za podpory projektu Kreativita a adaptabilita jako předpoklad úspěchu Evropy v propojeném světě reg. č.: CZ.02.1.01/0.0/0.0/16_019/0000734, financovaného z Evropského fondu pro regionální rozvoj.